

GEVAŞ VE AHLAT YÖRELERİNDEN SEÇİLEN KUŞBURNU(*Rosa sp.*) TIPLERİNİN BAZI MEYVE ÖZELLİKLERİ - I

Fikri BALTA ⁽¹⁾

İrfan ÇAM ⁽¹⁾

(ARAŞTIRMA MAKALESİ)

ÖZET: Anadolunun hemen her tarafında rastlayabileceğimiz kuşburnu bitkisinin, özellikle güller için anaç özelliği yanında, mineral madde ve vitamince zengin meyvelerinden gıda ve ilaç sanayinde geniş ölçüde faydalanılmaktadır. Bu çalışmada, Gevaş ve Ahlat yörelerinden seçilen 14 kuşburnu tipinde bazı meyve özellikleri araştırılmıştır.

SOME FRUIT CHARACTERISTICS OF ROSEHIP TYPES SELECTED FROM GEVAŞ AND AHLAT DISTRICTS

ABSTRACT: The rosehip plants which we can see almost all over Anatolia, alongside with rootstock characteristic for roses, their rich fruits in mineral matters and vitamins are widely utilized in the food and medicine technology. In this study, some fruit characteristics of 14 rosehip types selected from Gevaş and Ahlat (Van) districts were investigated.

Key words: Rosehip, fruit characteristics, Gevaş, Ahlat

GİRİŞ

Rosales takımı, Rosacea familyası, Rosa cinsine giren kuşburnunun (1), Anadolu'da birçok türü yetişmektedir (2). Hemen her yöremizde çalılıklarda, çitlerde, su ve yol kenarlarında görebileceğimiz çalı formunda ve çok yıllık bir bitki olan kuşburnu'nun, dikenli ve dikensiz çeşitleri bulunmaktadır. Meyveleri, ilk oluşunca yeşil, olgunlaşınca ise kiremit renginden koyu kırmızıya dönüşmektedir (3).

⁽¹⁾ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, 65080 -VAN

Ülkemizde kuşburnu olarak bilinen tür, *Rosa canina* (Köpek Gülü) dir. Dikenli olan ve çelikleri iyi köklenmeyen bu tür, güller için yaygın olarak kullanılan ve alkali toprak şartlarına uyum sağlayan bir anaçtır (4, 5).

Diğer taraftan kuşburnu, vitaminler ve mineral madde içerikleri yönünden zengin bir meyve olup, özellikle yüksek miktarda C vitamini içermektedir. Bu özellikleri sebebiyle gıda ve ilaç sanayi için önemli bir meyve türüdür (6). Verimle ilgili yapılan çalışmalarda, bitki başına verimin 0.7 ile 5.3 kg/bitki arasında değiştiği ve en yüksek verimin *Rosa rubiginosa*'dan elde edildiği bildirilmektedir (7).

Van ve çevresinde, özellikle Gevaş ve Ahlat yörelerinde kuşburnu potansiyeli tespit edilmiştir. Araştırmada, bu yörelerden seçilen 14 kuşburnu tipinin (*Rosa sp.*) bazı meyve özellikleri üzerinde durulmuştur.

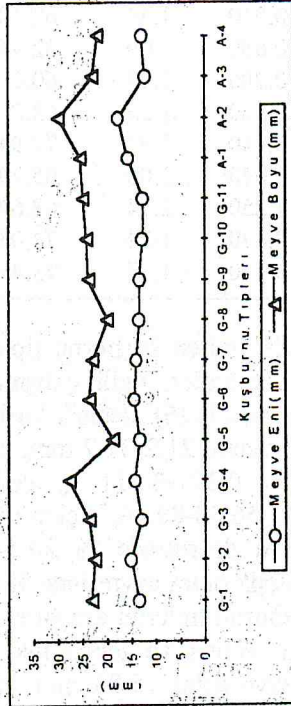
MATERYAL VE YÖNTEM

1995 yılında yürütülen çalışmada, Van'ın Gevaş ve Ahlat ilçelerinde yetişen kuşburnu tiplerinin (*Rosa sp.*), bazı meyve özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla, meyvesi büyük, orta ve küçük olan tiplerden meyve örnekleri alınmış ve incelenmiştir. Gevaş'tan 15 Ekim, Ahlat'tan ise 19 Ekim tarihlerinde hasat edilen ve çok sert olan meyveler, oda sıcaklığında 3 Kasım'a kadar bekletilerek biraz yumuşatıldıktan sonra, çeşitli analizler yapılmıştır. Meyvelerde, meyve ağırlığı (g), çekirdek ağırlığı (g), meyve eti ağırlığı (g), meyve eti ve çekirdek oranı (%), meyve boyutları (mm), Şçkm (%), malik asit cinsinden titre edilebilir asitlik (%) ve pH belirlenmiştir.

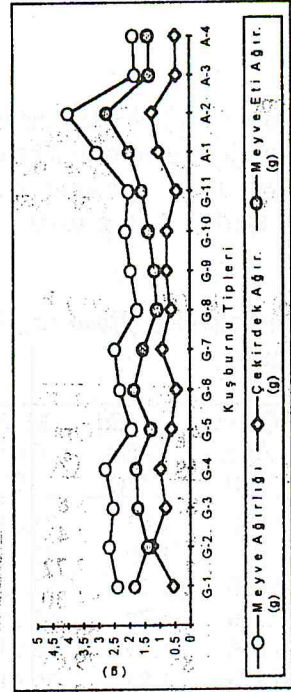
BULGULAR VE TARTIŞMA

15-19 Ekim tarihleri arasında Gevaş ve Ahlat yörelerinden hasat edilen kuşburnu tiplerinin meyvelerinde yapılan değerlendirmeler Çizelge 1 ve 2'de verilmiş ve Şekil 1, 2, 3 ve 4'de şekillendirilmiştir.

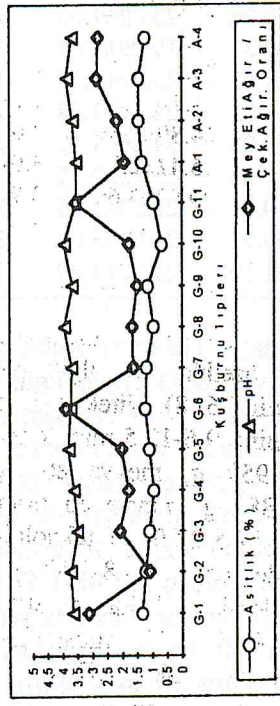
Çizelge 1 ve 2'de görüldüğü gibi tiplerde, meyve eni 12.26 mm ile 17.73 mm, meyve boyu 18.85 mm ile 29.89 mm, meyve ağırlığı 1.81 g ile 3.99 g, çekirdek ağırlığı 0.440 g ile 1.268 g, meyve eti ağırlığı 1.09 g ile 2.74 g, meyve eti oranı % 52.43 ile % 79.61, çekirdek oranı % 22.06 ile % 47.57 arasında değişmiştir. Bunun yanında, Şçkm'nin % 16.0 ile % 24.0, asitliğin % 0.668 ile % 1.452 ve pH'nın 3.51 ile 3.94 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca, tiplere ait meyve renkleri ifade edilmeye çalışılmış ve meyve rengi açık ve koyu kırmızı, mat kırmızı ve Nar kırmızısı şeklinde nitelendirilmiştir.



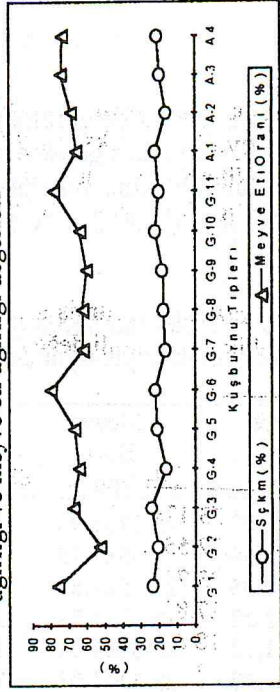
Şekil 1 Seçilen Kuşburnu tiplerinin meyve boyutları (mm)



Şekil 2. Seçilen Kuşburnu tiplerinde meyve ağırlığı, çekirdek ağırlığı ve meyve eti ağırlığı değerleri



Şekil 3. Kuşburnu tiplerinde et-çekirdek ağırlığı oranları, asitlik oranları ve pH değerleri



Şekil 4. Kuşburnu tiplerinde sıklık oranları ve meyve eti oranları

Çizelge 1 ve Şekil 2’de görüldüğü gibi, incelenen tipler arasından A-2 tipinde, gerek meyve boyutları gerekse meyve ağırlığı ve meyve eti ağırlığı, en yüksek bulunmuştur. Nitekim, bu tipte meyve eni 17.73 mm, meyve boyu 29.89 mm, meyve ağırlığı 3.99 g ve meyve eti ağırlığı 2.74 g olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 1. Gevaş ve Ahlat’tan seçilmiş kuşburnu tiplerinde (*Rosa sp.*) bazı meyve özellikleriyle ilgili değerlendirmeler

Tip No	Meyve Eni (mm)	Meyve Boyu (mm)	Meyve Ağırlığı (gr)	Çekirdek Ağırlığı (gr)	M. Eti Ağırlığı (gr)	M. Eti Oranı (%)
G-1	13.61±1.20	23.17±1.98	2.40	0.580	1.82	75.83
G-2	15.17±1.39	22.55±2.75	2.67	1.268	1.40	52.43
G-3	13.04±0.55	23.75±1.85	2.54	0.820	1.72	67.72
G-4	14.38±2.28	27.81±2.99	2.79	0.996	1.79	64.30
G-5	13.41±1.22	18.85±1.61	1.93	0.636	1.29	66.84
G-6	14.53±2.37	23.72±1.91	2.32	0.473	1.85	79.61
G-7	14.07±0.76	23.02±1.02	2.48	0.940	1.54	62.10
G-8	13.51±1.31	19.99±2.84	1.74	0.650	1.09	62.44
G-9	13.47±1.43	23.90±2.49	1.95	0.780	1.17	60.00
G-10	12.81±0.92	24.24±1.78	2.11	0.760	1.35	63.82
G-11	12.71±0.88	24.89±1.59	2.01	0.440	1.57	77.94
A-1	15.76±2.36	25.42±2.75	3.04	1.040	2.00	65.79
A-2	17.73±0.71	29.89±3.66	3.99	1.250	2.74	68.67
A-3	12.26±0.11	23.01±3.63	1.81	0.470	1.34	74.04
A-4	12.91±1.39	21.99±1.20	1.86	0.490	1.37	73.48

Araştırmada, Gevaş ve Ahlat yörelerinde yetişen kuşburnu tiplerinin (*Rosa sp.*) meyve özellikleriyle ilgili bulunan değerler, ilgili çalışmalarla uyum göstermektedir (6, 8). Nitekim Yamankaradeniz (6), değişik kuşburnu türlerinde meyve enini 9.6-12.5 mm ve meyve boyunu 21.2-31.7 mm, meyve ağırlığını 0.605-4.959 g, meyve eti ağırlığını 0.391-3.511 g, çekirdek ağırlığını 0.214-1.887 g, meyve eti oranını % 56.00-80.16, Şçkm’yi yarı olgun devrede % 17.5-22.0 ve teknolojik olum devresinde % 20.5-27.0, asitliği yarı olgun devrede % 1.48-1.57 ve teknolojik olum devresinde % 0.99-1.18 arasında belirlemiştir. Tokat’ta yetişen kuşburnu tiplerini araştıran Kara ve Gerçekçioğlu (8) ise, 15 Ağustos’ta hasat edilen ve teknolojik olum aşamasındaki kuşburnu tipinde (*Rosa sp.*) meyve enini 15.93 mm, meyve boyunu 25.78 mm, meyve ağırlığını 3.07 g, çekirdek ağırlığını 0.87 g, meyve eti ağırlığını 1.96 g, asitliği % 2.15 ve Şçkm’yi % 21.6 olarak belirlemişlerdir.

Çizelge 2. Gevaş ve Ahlat'tan seçilmiş kurburnu tiplerinde (*Rosa sp.*) bazı meyve özellikleriyle ilgili değerlendirmeler

Tip No	Çekir. Oranı (%)	Meyve Eti Ağır./Çekir. ağırl. oranı	SÇKM (%)	pH	Asitlik (%)	Meyve Rengi
G-1	24.17	3.14	23.5	3.66	1.337	Mat Kırmızı
G-2	47.57	1.10	20.5	3.74	1.227	Açık Kırmızı
G-3	32.28	2.10	24.0	3.51	1.108	Mat Kırmızı
G-4	35.70	1.80	16.0	3.63	0.955	Mat Kırmızı
G-5	33.16	2.03	21.0	3.82	1.108	Mat Kırmızı
G-6	20.39	3.91	22.0	3.74	1.223	Koyu Kırmızı
G-7	37.90	1.64	16.5	3.70	1.184	Mat Kırmızı
G-8	37.36	1.68	17.5	3.94	0.955	Nar Kırmızısı
G-9	40.00	1.50	18.0	3.68	1.146	Açık Kırmızı
G-10	36.18	1.78	22.0	3.94	0.688	Nar Kırmızısı
G-11	22.06	3.57	20.0	3.57	0.955	Mat Kırmızı
A-1	34.21	1.92	22.0	3.54	1.337	Mat Kırmızı
A-2	31.33	2.19	16.0	3.67	1.452	Açık Kırmızı
A-3	25.96	2.85	19.5	3.86	1.452	Açık Kırmızı
A-4	26.52	2.80	21.0	3.69	1.223	Açık Kırmızı

Ülkemizde henüz kültüre alınmayıp, doğal olarak yetişen değişik kuşburnu türlerine ait tiplerde, gerek hasat tarihleri gerekse meyvelerin bileşimleri, diğer meyve türlerinde olduğu gibi, farklı ekolojilere göre değişebilir. Bu bakımdan, türlere ait kaliteli tiplerin seçilerek kültüre alınması ve böylece gıda ve ilaç sanayimize kazandırılması gerekir. Yörede konuyla ilgili ilk defa yapılan ve bir ön çalışma niteliği taşıyan bu araştırmanın, özellikle seçilecek tiplerin C vitamini içeriklerini belirlemek suretiyle, Van ve çevresinde daha geniş boyutlu olarak yürütülmesi planlanmıştır.

KAYNAKLAR

1. Ağaoglu, S., H. Çelik, M. Çelik, Y. Fidan, Y. Gülşen, A. Günay, N. Halloran, A.İ. Köksal, ve R. Yanmaz, 1995. Genel Bahçe Bitkileri. A.Ü.Z.F. Eğt. Araş. ve Geliştirme Vakfı Yay. No.4, 369s, Ankara.
2. Davis, P.H., 1967. Flora of Turkey and East Aegean Islands. Edinburg University Press, 4:106-128, 657s.

3. Işık, O. ve C. Kocaman, 1992. Kuşburnu Üretiminin Önemi ve Vejetatif Yolla Çoğaltma Olanakları. Türkiye 1. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Cilt I (Meyve): 285-289, 13-16 Ekim, İzmir.
4. Hartmann, H.T. ve D.E. Kester, 1974. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği (Çevirenler: N.Kaşka ve M.Yılmaz). Ç.Ü.Z.F. Yayın No.78, 600s, Adana.
5. Türkoğlu, N., 1990. Van Ekolojik Şartlarında Kuşburnu (*Rosa canina*)larda Farklı Aşı Teknikleri ve Çeliklerde Köklendirme Hormonlarının Uygulanması Üzerine Araştırmalar. Y.Y.Ü.Z.F. Dergisi, 1(1):80-97.
6. Yamankaradeniz, R., 1983. Farklı Olum Aşamalarındaki Kuşburnu (*Rosa sp.*)'nin Fiziksel ve Kimyasal Nitelikleri. Gıda, 8 (4): 151-156.
7. Uggla, M. and U. Carlson, 1988. Development of rose hip cultivars and growing techniques. Balsgard-Verksamhetsberättelse 1988-1989: 67-72.
8. Kara, Z. ve R. Gerçekçiöğlü, 1992. Tokat Yöresinde Tabii Olarak Yetişen Kuşburnu (*Rosa spp*) Tiplerinden Birisinin Fenolojik ve Pomolojik Özellikleri Üzerinde Araştırmalar. Türkiye 1. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Cilt I (Meyve):623, 13-16 Ekim, İzmir.